સુપ્રભાતમ્

સુરેશ પ્રા. ભટ્ટ

ફોન : ૨૩૨૨૬૨૫૧

સલામી સવારની..

રહસ્ય સચિવો નિવૃતિ પછી રહસ્યો ઓકે છે,
માલિક ને જ એ પીઠ પાછળ ખંજર ભોંકે છે,
ચોકમાં ઉભી કરે ખૂલ્લાં ખાનગી રહસ્યો પીએ -
મોકે કરે વિશ્વાસઘાત ક્રૂરતાની લાઠી ઠોકે છે
(પીએ, અંગત સચિવોનો વિશ્વાસઘાત)

હાઈકુ

મત મેદાને,
પારિવારીક જંગ
વિંધાય હૈયાં..

અરે! પોઢી ગ્યા
જાગૃત નાગરિક
ચિર નિંદ્રામાં..

(મુરબ્બી વડીલશ્રી ભટ્ટ સાહેબને સુપ્રભાતમ્ અંજલી)

ચિંતન

ગુરૂ કુમ્હાર શિષ કુંભ હૈ, ગાઢિ ગાઢિ કાઢે ખોટ । અન્તર હાથ સહાર દૈ, બાહર બાહે ચોટ ॥

કબીર સાહેબ આ દોહરામાં ગુરૂ-શિષ્ય સંબંધની વાત કરે છે ગુરૂદેવના અનોખા સ્વભાવનું ચિત્રણ છે. કબીરજી પોતાની જાતિના સંદર્ભમાં 'વણકર'ને લગતા તો દોહરાના કેટલાય તાણાવાણામાં એમણે વણી લીધી છે અને સરળ જ્ઞાનની ચાદર બનાવી ઝીણી ઝીણી બાબતો સમજાવી છે. પરંતુ આ દોહરામાં 'કુંભાર'ના કર્મયોગને 'ગુરૂગીતા'ના બોધ સાથે સમજાવ્યો છે.

કુંભાર માટીના પિંડ-નરમ લોચાને ચાકડે ચઢાવી ધીમે ધીમે ધાર્યો આકાર આપે છે - એને સુંદર કુંભ ઘડો બનાવે છે અંદરથી ધીમી ધીમી-નાજુકાઇથી નકામી માટી કાઢી લે છે અને બહારથી ફૂટપટ્ટીથી વ્હાલપૂર્વક પણ ટપાર્યા કરે છે શિષ્યને એમ થાય છે કે ગુરૂ ટપારે છે પણ ગુરૂ તો એ કુંભ રૂપી શષ્યને સારો આકાર-ઘાટ આપવા માટે જ ટપારતાં-ઠપકા દેતા હોય છે.

આજના ટ્યુશનીયા ગુરૂ-શિષ્યો અને 'ટકા' માટે કેટલાય કાવા-દાવા કરતા ગુરૂ-શિષ્યો કોણ જાણે સમાજને કેવો આકાર આપીને કઇ દુનિયાને ચાકડે ચઢાવશે.

સાચા ગુરૂનો પ્રેમ-લાગણી-વાત્સલ્યની વાત અહીં સમજાવવામાં આવી છે.

સુવિચાર

- બીજાની જીભ અને તમારા કાન કામમાં લેશો તો તમને જીવનમાં કામ આવે તેવી ઘણીબધી વાતો જાણવા મળશે — *ઓશો*
- દૃઢ નિશ્ચય જ સારામાં સારી અને સાચામાં સાચી ચતુરાઇ છે — *એસ. ભટ્ટાચાર્ય*
- સુરજ થવાનું એટલું સહેલું નથી અહીં, જાત બળો પછી જ જહાં રોશન કરી શકાય — *વિશાલ મોણપરા*
- સંકલ્પ એટલે કાર્યશીલ ચારિત્ર્ય — *ફાધર વાલેસ*
- સંકલ્પ એ સંકલ્પ કર્તા માટે દિવાદાંડીનું કામ કરે છે જે તેને સતત બતાવે છે કે હજી તે કેટલો દૂર છે અને ત્યાં કેવી રીતે પહોંચવું — *મુનિ વિજયરત્નસુરીશ્વરજી*
- ઘણીવાર વ્યક્તિના અહંકાર અને આત્મવિશ્વાસ વચ્ચે ભેદ કરવો મુશ્કેલ બની જાય છે — *સરદાર પટેલ*
- મૂર્ખાઓ પાસેથી વખાણ સાંભળવા કરતાં બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિનો ઠપકો સાંભળવો ફાયદાકારક છે — *ઇઝરાયેલી કહેવત*

(સંકલન : દીપક વી.આસરા)

બોધ કથા

આજના નેતાઓ 'મિડિયા'થી ખૂબ ગભરાય છે એના વિશે કંઇ ચૂં કે ચાં બોલતા નથી કે બોલી શકતા નથી એનું કારણ કે બધા ભ્રષ્ટાચાર અને કૌભાંડોથી લીંપાયેલા હોય છે એટલે બોલે પણ ક્યાંથી? આજે એક એકમાત્ર 'કેજરીવાલ' મિડિયાને જેલમાં પૂરીશ એવું બોલી શક્યા એના પાછળ એની 'સ્વચ્છ પ્રતિભા'ની તાકાત છે.

પૂર્વ વડાપ્રધાન મોરારજી દેસાઇ જયારે મુંબઇના મુખ્યપ્રધાન હતા ત્યારે એક અંગ્રેજી અખબાર મોરારજીભાઇની ટેવો-સ્વભાવ વિરૂદ્ધ બહુ લખાતું પણ મોરારજીભાઇએ કદી વિરોધ કર્યો નહીં.

એકવાર એ અખબારે મોરારજીભાઇની સરકારની દારૂબંધીની નીતિ બાબત ખૂબ જ ટીકાત્મક લખ્યું અને મોરારજીભાઇએ માહિતી-સચિવને સૂચના આપી કે હવે પછી આ અંગ્રેજી અખબારને એક પણ સરકારી જાહેરાત આપવી નહીં.

અખબારના માલિકે એક અંગત મુલાકાતમાં 'જાહેરાત' બંધ કરવાનું કારણ પૂછ્યું.

મોરારજીભાઇ કહે - તમે ઘણા સમયથી મારી અંગત બાબતો વિરૂદ્ધ ઘણું લખ્યું છે મેં ક્યારે તેની નોંધ પણ લીધી નથી અને વહેવાર પર પણ અસર નથી થવા દીધી પરંતુ જો તમે 'સરકારી નીતિ' નો જ વિરોધ કરતા હો તો તમને સરકારી જાહેરાત કેમ આપી શકાય?!

અખબારના માલિક એક પણ શબ્દ ન બોલી શક્યા...

Email - sureshchandrabhatt18@gmail.com

આપણા દેશમાં મોટામાં મોટું સોલાર ટેલિસ્કોપ ક્યાં આવેલું છે?

ખજાનો

- ડો. અનિલ. પટેલ

ભારતની ભૂગોળ

(૧) દૂધવા નેશનલ પાર્ક કયા આવેલો છે?
(અ) ગુજરાત (બ) ઉત્તરપ્રદેશ (ક) ઓરિસ્સા (ડ) બિહાર
(૨) પૃથ્વીથી સૂર્ય વધારેમાં વધારે દૂર કયારે હોય છે?
(અ) ૪ માર્ચ (બ) ૪ મે (ક) ૪ જૂન (ડ) ૪ જુલાઇ
(૩) ચંદ્ર ઉપર દિવસ-રાતનું હવામાન ક્રમશઃ કેટલું હોય છે?
(અ) ૧૮૦ સે. અને ૧૦૦ સે. (બ) ૧૦૦ સે. અને ૧૮૦ સે.
(ક) ૧૮૦ સે. અને ૧૨૦ સે. (ડ) ૧૦૦ સે. અને ૯૦ સે.
(૪) સિયાચીન ગ્લેશિયર કયા રાજયમાં આવેલું છે?
(અ) અરૂણાચલ પ્રદેશ (બ) સિક્કિમ
(ક) હિમાચલ પ્રદેશ (ડ) જમ્મુ કાશ્મીર
(૫) ભારતમાં સૌથી વધારે પૂરગ્રસ્ત રાજય કયું છે?
(અ) આસામ (બ) આંધ્રપ્રદેશ
(ક) બિહાર (ડ) ઉત્તરપ્રદેશ
(૬) ભારતમાં સૌથી વધારે સિંચાઇ માટેનાં બંધો કયા રાજયમાં બાંધવામાં આવ્યા છે?
(અ) મહારાષ્ટ્ર (બ) મધ્યપ્રદેશ (ક) ગુજરાત (ડ) કર્ણાટક
(૭) વર્તમાનમાં વિશ્વમાં સૌથી વધારે વરસાદ વાળું સ્થાન મોસિનરામ કયા રાજયમાં આવેલું છે?
(અ) મેઘાલય (બ) ત્રિપુરા
(ડ) મણિપુર (ડ) અરૂણાચલ પ્રદેશ
(૮) સમુદ્રના તળીયે જવાળામુખીય પ્રસ્ફોટન થતાં ઉત્પન્ન થતા દરિયાઇ મોજાંને શું કહે છે?
(અ) ત્સુનામી (બ) અલનીનો
(ક) પ્લુટોનીયા (ડ) રેવન્ડી
(૯) ભારતમાં ડાયમંડ હાર્બર કયા શહેરમાં આવેલ છે?
(અ) મુંબઇ (બ) ચેન્નાઇ (ક) કોલકત્તા (ડ) ન્હાવારોવા
(૧૦) ભારતના કયા રાજયમાં સૌથી વધારે વસ્તીનું ઘનત્વ છે?
(અ) બિહાર (બ) કેરળ (ક) પંજાબ (ડ) પશ્ચિમ બંગાળ
(૧૧) ભારતના કયા કેન્દ્રશાસિત રાજયોનો મોટા ભાગનો વિસ્તાર જંગલો છે?
(અ) અરૂણાચલ પ્રદેશ (બ) નાગાલેન્ડ (ક) આંદામાન-નિકોબાર (ડ) મિઝોરમ
(૧૨) વાયુ મંડળનો સૌથી નીચેનો ભાગ શું કહેવાય છે?
(અ) સ્ટ્રેટોસ્ફિયર (બ) ટ્રોપોસ્ફિયર
(ક) આયનોસ્ફિયર (ડ) મેસોસ્ફિયર
(૧૩) આપણા દેશમાં મોટામાં મોટું સોલાર ટેલિસ્કોપ કયાં આવેલું છે?
(અ) નૈનિતાલ (બ) ઉદેપુર (ક) કોડાઇ કેનાલ (ડ) મસૂરી
(૧૪) મુસ્લિમ કેલેન્ડર શેના પર આધારિત છે?
(અ) સૂર્ય (બ) તારા
(ક) ચંદ્રકલા (ડ) મંગળ
(૧૫) નવરોઝ કયા ધર્મનો તહેવાર છે?
(અ) યહૂદી (બ) મુસ્લિમ (ક) સિંધી (ડ) પારસી

વિવિધા

(આ સપ્તાહમાં આવતા વિશ્વના વૈજ્ઞાનિકોનાં જન્મદિવસ)

- ૧૮ એપ્રિલ ૧૯૪૯ ચાર્લ્સ લૂઈસ ફેફરમેન-અમેરિકન મેથેમેટીશીયન, મેથેમેટીકલ એનાલીલ માટે ૧૯૭૮માં ફિલ્ડ મેડલ એવોર્ડ
- ૧૮ એપ્રિલ ૧૯૪૦ જોસેફ એલ. ગોલ્ડ સ્ટેઈન-અમેરિકન મોલેકયુલર જીનેટીસ્ટ, ૧૯૮૫માં તબીબક્ષેત્રનું નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું.
- ૧૮ એપ્રિલ ૧૯૧૧ મ્યુરિક ગોલ્ડહાર્બર-ઓસ્ટેલીયન-અમેરિકન ભૌતિક શાસ્ત્રી
- ૧૯ એપ્રિલ ૧૯૧૨ ગ્લેન.ટી.શીબોર્ગ-અમેરિકન ન્યુકલીયર કેમીસ્ટ, યુ.એસ. એટોમીક એનર્જી કમિશનના ૧૯૬૨-૭૧ દરમિયાન ચેરમેન, ૧૯૫૧માં કેમેસ્ટ્રીનું નોબેલ પાઇઝ વિનર
- ૧૯ એપ્રિલ ૧૯૦૪ રીચાર્ડ પૌધ - અમેરિકન ઈકોલોજીસ્ટ, નેચર કન્ઝરવર્સીના સ્થાપક.
- ૧૯ એપ્રિલ ૧૮૮૦ એલ્બર્ટ વોલેક હલ - અમેરિકન ભૌતિકશાસ્ત્રી, એક્સ-રે, એનાલીસીસ ઉપર સંશોધન, ૧૯૨૧માં મેગ્નેટ્રોનના શોધક
- ૧૯ એપ્રિલ ૧૮૭૭ ઓલે એવીનરૂડ-નોર્વેના વૈજ્ઞાનિક, મરીન એન્જીનના શોધક.
- ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૨૮ ગેરાલ્ડ એસ. હોકીન્સ-ઈંગ્લીશ-અમેરીકન રેડિયો એસ્ટ્રોનોમર તથા ગણિતશાસ્ત્રી
- ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૨૭ એલેક્ષ મૂલર - કાર્લ એલેક્ષ મૂલર સ્વીઝ ભૌતિકશાસ્ત્રી-સુપર કન્ડકટીવીટીની શોધ બદલ ૧૯૮૭માં નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું.
- ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૧૮ કાઈ-માને બોજે શીગ્લહમ-સ્વીડનના વૈજ્ઞાનિક-હાઈ રીઝોલ્યુશન ઈલેકટ્રોસ્કોપીની શોધ બદલ ૧૯૮૧માં નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું.
- ૨૧ એપ્રિલ ૧૯૦૯ ડૉ.રોલો મે-અમેરીકન સાયકોલોજીસ્ટ, મૃત્યુ-૨૨ ઓકટોબર, ૧૯૯૪
- ૨૧ એપ્રિલ ૧૮૮૯ પૌલ કારેર-સ્વીઝ કેમીસ્ટ, વિટામીન-એ અને બી-૨ના બંધારણના શોધક અને ૧૯૩૭માં નોબેલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ-૧૮ જૂન ૧૯૭૧
- ૨૧ એપ્રિલ ૧૮૮૨ પેર્સી.ડબલ્યુ. બ્રીજમેન-અમેરિકન ભૌતિકશાસ્ત્રી, હાઈ-ટેમ્પ્રેચર-પ્રેસર સાધનના શોધક. ૧૯૪૬માં નોબેલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ-૨૦ અમદાવાદ-૧૯૬૧.
- ૨૨ એપ્રિલ ૧૯૧૯ ડોનાલ્ડ જે ક્રાય - અમેરિકન કેમીસ્ટ ૧૯૮૭માં નોબેલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ-૧૭ જૂન ૨૦૦૧
- ૨૨ એપ્રિલ ૧૯૦૯ રીટા-લેવી-મોન્ટાકલીની-ઈટાલીયન અમેરિકન ન્યુરોલોજીસ્ટ ૧૯૮૬માં નોબેલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ-૩૦ ડિસેમ્બર ૨૦૧૧
- ૨૨ એપ્રિલ ૧૮૯૧ સર હરોલ્ડ જેફ્રી-અંગ્રેજ એસ્ટ્રોનોમર અને ગણિતજ્ઞ, મૃત્યુ ૧૮ માર્ચ-૧૯૮૯
- ૨૩ એપ્રિલ ૧૮૬૭ જહોનીસ ફીબીગર-ડેશીન પેથોલોજીસ્ટ ૧૯૨૬માં નોબલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ-૩૦ જાન્યુઆરી ૧૯૨૮.
- ૨૩ એપ્રિલ ૧૮૫૮ મેક્સ પ્લાન્ક-જર્મન ભૌતિકશાસ્ત્રી ૧૯૧૮માં નોબલ પારિતોષિક વિજેતા, મૃત્યુ ૪ ઓકટોબર ૧૯૪૭.
- ૨૪ એપ્રિલ ૧૭૪૩ સેમ્યુઅલ વિલિયમસ-અમેરિકન નેચરલ ફીલોસોફર, મૃત્યુ-૨ જાન્યુઆરી, ૧૯૧૭.
- ૨૪ એપ્રિલ ૧૯૦૩ સેગફર્ડ નાડેલ-ઓસ્ટ્રેલિયન બ્રિટીશ એન્થોપોલોજીસ્ટ
- ૨૪ એપ્રિલ ૧૮૮૭ બેન્ઝામીન વોર્ફ-અમેરિકન એન્થ્રોપોલીજીસ્ટ

ગયા સપ્તાહનો સવાલનો જવાબ :

તેલુગુદેશમ પાર્ટી (ટીડીપી)ના સ્થાપક કોણ હતા?

જવાબ : એન.ટી.રામારાવ

સાચા જવાબ આપનાર પત્રમિત્રો :

(૧) મૂળજીભાઈ પરમાર 'દધિ' : સે-૭બી
(૨) ઋજિત રાવલ : ૧૨૨૨/૨, સે-૭-ડી
(૩) નટુભાઈ પટેલ : પેથાપુર
(૪) હાર્દિક એન. ભટ્ટ : સે-૨૪

આ સપ્તાહનો સવાલ ?

ભારતના નવા જલસેના અધ્યક્ષ (એડમીરલ) તરીકે કોની નિયુક્તિ કરવામાં આવી?

આપના જવાબ સાત દિવસમાં મોકલવા માટેનું સ્થળ
ગાંધીનગર સમાચાર - ખજાનો વિભાગ
બ્લોક નં. ૬૮૪/૧, સેકટર-૮, ગાંધીનગર

સાચા જવાબો

(૧)બ (૨)ડ (૩)બ (૪)ડ (૫)અ (૬)અ (૭)અ (૮)અ (૯)ક (૧૦)ડ (૧૧)ક (૧૨)બ (૧૩)બ (૧૪)ક (૧૫)ડ

વોટીંગ : ખાલી કરો સિંહાસન કી જનતા આતી હૈ...

ધ કોફી હાઉસ

- ઉત્સવ પરમાર

અસહ્ય ત્રાસદી, બેરોજગારી, ગરીબી, ભૂખમરા અને લોહીતરસ્યા દિવસોની વચ્ચે ભારત લોકતાંત્રિક દેશ તરીકે આઝાદ થયો. રાજનૈતિક ભવિષ્યકારોએ ભાખી કાઢ્યું કે આ દેશમાં લોકતંત્ર ઝાઝું નહિં ટકે. એ દિવસોની પરિસ્થિતિની વિષમતા જોતાં આવું ભાવિ ભાખવું સરળ હતું. વિવિધતાથી ભરેલા દેશમાં મતૈક્ય થવું પહેલી જ દ્રષ્ટિ એ અસંભવ લાગે અને મતભેદો દેશને વિભાજનની કગાર પર લાવીને મૂકી દે એવી રાજનૈતિક કલ્પના એકદમ સહજ હતી. વિભાજનના ઘાવ તાજા હતા. તે સમયે - ચોખા ના કટોરા - નો સિદ્ધાંત ખૂબ પ્રચલિત હતો, જેના મુજબ અવિકસિત દેશના કોઈ ગરીબને લોકતંત્ર કરતા એક વાટકી ચોખા સાથે વધુ નિસ્બત હોય છે. પણ સમય આ ભવિષ્ય વાણીને ખોટી પાડવાનો હતો. તમે કદી કોઈ રાષ્ટ્રીય કક્ષાની યુનિવર્સીટીની હોસ્ટેલની મેસમાં ગયા છો? ત્યાં દેશના વિવિધ પ્રાંતમાંથી આવતા વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે મેનુ નક્કી કરવા બાબતે કાયમી માથાકૂટ રહે. ગુજરાતી છોકરો સાઉથ ઈન્ડીયન ઝાઝું ના ચલાવી શકે તો નોર્થ ઈસ્ટના સ્ટુડન્ટસની ફરમાઈશ જુદી હોય! વિવિધતાથી ભરેલા આ દેશમાં બે ટાઈમ જમવાનું મેનુ નક્કી કરવામાં આટલા મતભેદ હોઈ શકે તો પાંચ વરસ માટે રાષ્ટ્રીય સરકાર પસંદ કરવામાં કેટલા હોઈ શકે? આમ છતાં...હોસ્ટેલના મેનુ નક્કી થાય છે અને સરકારો પણ ચૂંટાય છે... એ લોકશાહીની ભારતીય વિશેષતા છે. ભારત ની સાથે જ સ્વતંત્ર થનારા તેની આસપાસના દેશોનો છેલ્લા ૬૦-૭૦ વરસોનો ઈતિહાસ ઉથલપાથલોથી ભરેલો છે...લોકશાહી સુરક્ષિત રહી નથી. શું ભારત જેવા દેશમાં તેનો ચીફ ઓફ આર્મી સ્ટાફ દિલ્હીમાં સરકાર ઉથલાવાનું વિચારી શકે ખરો? લોકતંત્ર ભાંગી પડવાની કુશંકાઓ વચ્ચેથી ઈમરજન્સી પસાર થઈ ગઈ, યુદ્ધો પસાર થઈ ગયા, તોફાનો પસાર થઈ ગયા... રશિયા તૂટી ગયું, જર્મની એક થઈ ગયું ...પણ ભારત એક ધીમી પણ મક્કમ ગતિ સાથે લોકતંત્રમાં આગળ વધતું રહ્યું અને આજે ૧૬ મી લોકસભાના ચુનાવના ઉંબરે આવીને ઉભું રહી ગયું છે.

ભારતના ઈતિહાસની સૌથી મોંઘી ચૂંટણીમાં ભારતનો યુવા પણ ભાગીદારી કરવાનો છે. ૨૦૧૧ ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે ૧૨૦ કરોડ ભારતીયોમાંથી ભારતની ૬૫ જેટલી વસ્તી ૩૫ કે ૩૫ વરસ કરતા ઓછી ઉંમર ધરાવે છે. ૧૮ થી ૨૩ વરસની ઉંમરના લગભગ દોઢ કરોડ યુવા મિત્રો જીવનમાં પહેલી વાર રાષ્ટ્રીય ચુનાવોમાં ભાગ લેશે. ભારતમાં કુલ મતદાતાની સંખ્યા ૮૧ કરોડ જેટલી થવા જાય છે. ૨૦૨૦ સુધીમાં એક સરેરાશ ભારતીયની ઉંમર ૨૯ વરસ જેટલી થઈ જશે અને ભારત વિશ્વનો સૌથી યુવાન દેશ બની જશે. વર્કિંગ પોપ્યુલેશન વધી જવાથી દેશની અર્થવ્યવસ્થા પણ વિકાસ પામશે અને રાજનીતિમાં યુવાનોની સક્રિય ભાગીદારી જ દેશની પ્રગતીની દિશા નક્કી કરશે. આમ ભારતીય લોકતંત્રમાં યુવાન પહેલાથી પણ વધુ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવશે એ નિશ્ચિત!

ઈન્ડિયા, ધેટ ઈઝ ભારતના લગભગ બધાં જ રાજ્યો ના ચોથા કે પાંચમાના પાઠ્યપુસ્તકોથી મતદાન એ આપણી પવિત્ર ફરજ છે - એક સિવિક ડ્યુટી છે એવું ભણાવવામાં અથવા ગોખાવી નાખવામાં આવે છે અને જે પવિત્ર ફરજના ભાગ રૂપે અથવા તો કોઈ ફરજના નૈતિક બોજ નીચે અથવા કોઈ સ્વતંત્ર વિચારથી ૧૮ વરસ પછી આપણે વોટીંગ કરીએ છીએ. સ્કૂલોમાં વોટીંગ કરવું એ શીખવાડાય છે પણ તે કેવા આધાર પર કરવું અથવા કેવી રીતે કરવું તેની સમજ આપવામાં આવતી નથી. એટલે સરેરાશ ભારતીય છોકરો કે છોકરી સમય જતા પોતાના અનુભવને આધારે જ ઓપિનિયન ફોર્મેશન અથવા મત પસંદગી કરે છે.

લોકશાહીની પહેલી વહેલી સમજ કદાચ પરિવારમાંથી આવતી હશે અને પછી સ્કૂલમાંથી. મોટાભાગના યુવાનોની પુખ્ત સ્વતંત્ર વિચારસરણીનો આરંભ સામાન્ય રીતે ૨૫ વરસ પછીના ગાળામાં થાય છે, ત્યાં સુધી તે મોટે ભાગે પ્રભાવો માં જીવે છે. પરિવારમાં પિતાનો પ્રભાવ, સ્કુલ કોલેજમાં પ્રિય પ્રોફેસર કે ટીચરનો પ્રભાવ, પોતાના મનપસંદ ક્રિકેટર કે એક્ટરના મતનો પ્રભાવ, પોતાની ગમતી ફિલ્મના કિરદારોનો પ્રભાવ અને દરેક ફ્રેન્ડ ગ્રુપમાં કોઈ પ્રભાવી આલ્ફા વ્યક્તિત્વ ધરાવતા મિત્રના મતનો પ્રભાવ અને સાથે સાથે સોશ્યલ, પ્રિન્ટ, વેબ અને ઈલેક્ટ્રોનિક મીડિયાનો પ્રભાવ, જાહેરાતો નો પ્રભાવ...આ તમામ નો પ્રભાવ યુવાનો પર સતત પડે છે જેના આધારે સબ કોન્સીયસલી તેના ઓપિનિયનનું મત નું સર્જન થાય છે, જેને તે કોઈ પણ પ્રકારના તાર્કિક અવરોધ વિના સ્વીકારી લે છે. આમ ૧૮ થી ૨૫ વરસની ઉંમર લગભગ એ સમય ગાળો છે જ્યાં યુવાનો મત સર્જન કરે છે અને તે પછીનો સમય સામાન્યત અંગત વિચારો, માન્યતાઓ તથા અનુભવો ના આધારે મત દ્રઢ બને છે. યુવાનો ને સામાન્યત પોતાનો એક માત્ર મત કોઈ મોટો ફર્ક પાડી શકે એમ નથી એમ સતત લાગ્યા કરે છે, તેમ છતાં મતદાનની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં ભાગીદાર થવા તેઓ સતત ઉત્સાહ અને ઉત્સુકતા બતાવ્યા કરે છે. મતદાન ના દિવસે સોશ્યલ મીડિયા પર બ્લુ ડોટ ધરાવતી યુવા આંગળીઓના ફોટા, ફર્સ્ટ ટાઈમ વોટર કેમ્પેનસ અચૂક જોવા મળે. મતદાન સાથે પવિત્રતા, ફરજ અને નૈતિકતાની લાગણી જોડીને ઈલેક્શન કમિશન તેમજ દેશની રાજનૈતિક તેમજ ગેર-રાજનૈતિક સંસ્થાઓએ લોકશાહીમાં લોકોની ભાગીદારી સરળ બનાવી દીધી છે. અંતત લોક ભાગીદારીએ જ લોકશાહીની સફળતાનો મૂળ આધાર છે.

હવે, એક પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે આટલી મોટી સંખ્યામાં મતદાન કરતા યુવાઓ શા આધાર પર મતદાન કરે છે? શું તેઓ મેનીફેસ્ટો કે ચૂંટણી ઢંઢેરો વાંચે છે? અમુક કે તમુક પ્રકારની સરકાર ચૂંટાવાથી સમગ્ર દેશમાં પરિણામ શું આવી શકે તેનો ખયાલ હોય છે તેમને? ચાની કીટલીઓ, કોલેજની કેન્ટીનો કે પાનના ગલ્લે થતી ચર્ચાઓ જ એકમાત્ર આધાર છે કે પછી બીજું કઈ? વાતચીત કરતા જણાય છે કે યુવા વર્ગ પોતાની આસપાસની પરિસ્થિતિઓનો સંદર્ભ વધુ લે છે અને પોતાને સીધા અસર કરતા મુદ્દાઓ તેમને વધુ આકર્ષિત કરે છે. તેઓ ડીટેઈલ્ડ મેનીફેસ્ટો વાંચતા નથી પણ મેનીફેસ્ટો તેમના સુધી પહોચે છે અખબારો અને ટીવી ની જાહેરાતો થકી. આ જાહેરાતોના વર્તુળમાંથી તે પોતાને સ્પર્શતા અથવા આકર્ષતા મુદ્દા શોધી કાઢે છે અને તે પ્રાથમિકતાના આધારે પોતાનો ઝુકાવ દર્શાવે છે. વિશેષત ઉચ્ચ શિક્ષા, ટેકનોલોજી અને રોજગારી જેવા મુદ્દા પર યુવાનો વધુ ધ્યાન આપે છે. હાલના સંજોગો મુજબ મહિલા સુરક્ષા મુદ્દે વાત કરતા રાજનેતાઓ પ્રત્યે પણ તેમને આદરભાવ જાગે છે. કેપિટાલિસ્ટ દુનિયાનો પ્રત્યક્ષ સામનો થયો નથી હોતો છતાં ભ્રષ્ટાચાર તેઓ એક નૈતિક મુદ્દા તરીકે જુએ છે. પરંતુ સાથે રૂરલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, હેલ્થ, સેનિટેશન, સોશ્યલ એન્જીનીયરીંગ, મોંઘવારી, ગરીબી, રીઝર્વેશન જેવા મુદ્દા અંગે વ્યાપક દ્રષ્ટિકોણ નો અભાવ છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૬ પર)

આપણે ઘણી બધી વાર જે આંખ સામે છે તેનો પણ ઈન્કાર કરીએ છીએ, કોણે બોલ્યું છે તેનાથી દોરવાઈને નિર્ણય કરવાને બદલે એના વિચારમાં કેટલું તથ્ય છે તે તરફ દૃષ્ટિ કરવી જોઈએ

લોકશાહીનો લિટમસ ટેસ્ટ ચૂંટણીના પ્રતિબિંબ

- ડંકેશ ઓઝા

લોકશાહીને જો વૃક્ષ ગણીએ તો દર પાંચ વર્ષે તેને ચૂંટણીની વસંત આવે છે. કુદરતનું અનિશ્ચિતપણું જાણીતું છે એટલે ક્યારેક મધ્યવર્તી ચૂંટણીઓ આવે અથવા તો ક્યારેક પેટાચૂંટણીઓ આવે ત્યારે પણ આ વૃક્ષ ચૂંટણીની વસંત તો મહોરી જ ઊઠતી હોય છે. ચૂંટણી લોકશાહીનું અનિવાર્ય અંગ ભલે હોય પરંતુ સમજવાનું એ છે કે ચૂંટણી લોકશાહીનો પ્રાણ નથી. પ્રજાની ભાગીદારી કેટલી છે, કેવી છે તેની ખબર તેના થકી પડે છે.

લોકશાહીનો પ્રાણ તો સ્વતંત્રતા છે. વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્ય છે વિરોધના શૂરનો આવકાર અને આદર છે. તેના વિના લોકશાહી મૃત શરીર છે. વિશ્વભરમાં લોકશાહીની ભૂખ જાગી છે અને આરબ દેશો પણ તેમાંથી બાકાત નથી. ટ્યુનિશિયા, લિબિયા, ઇજિપ્ત, યમન, સિરિયા આ બધા દેશોમાં લોકશાહી ચળવળે દેખા દીધી ત્યારે વિશ્વે જે શબ્દપ્રયોગ કર્યો તે 'આરબ-વસંત' હતો. આ પાંચમાંથી ચાર દેશોમાં નેતાગીરી બદલાઇ છે. આપણી આસપાસ નજર કરીએ તો માલી અને માલદીવમાં લોકશાહી સરકારોને ફેંકી દેવામાં આવી છે. નેપાળ, ભૂતાન, મ્યાનમાર, અફઘાનિસ્તાન, થાઇલેન્ડ કે બાંગ્લાદેશ આ બધાં લોકશાહી તરફ ધીમી ગતિ કરી રહ્યાં છે. તાજેતરમાં યુક્રેનમાં ચૂંટાયેલી સરકાર સામે પ્રજાએ જબરદસ્ત દેખાવો કર્યા. તેના પ્રમુખે રાજીનામુ આપીને ભાગી જવું પડ્યું. થોડા મહિનાઓ પહેલાં તુર્કીમાં પણ આમ જ બનેલું.

જેવા લોકો તેવી લોકશાહી, એમ કહેવાયું છે તે અત્યંત સાચું છે. તે સાથે સનાતન સત્ય એ છે કે માણસ માત્રને આઝાદી ભોગવવી ગમે છે. પરંતુ બીજાને તે આપવી ગમતી નથી. ત્યાં જ પછી સંઘર્ષનું તત્ત્વ ઉમેરાય છે. પચ્ચાસ ટકાથી ઓછું મતદાન થયું હોય અને સ્વાભાવિક પણે જ તેથી પણ ઓછી ટકાવારીએ ઉમેદવાર જીત્યો હોય, એક પક્ષને પૂરેપૂરી બહુમતિ મળી ન હોય પછી ભેગા થઇને પોતાની બહુમતિ પુરવાર કરી હોય અને સરકાર રચાઇ હોય તો પણ તે લોકશાહી સરકાર ગણાય છે. આ રીતે મળેલી બહુમતિના જોરે સરકારો અને કહેવાતી પ્રજાકીય સરકારો પ્રજાકીય આંદોલનો પર જ્યારે દમનનો કોરડો વીંઝે છે ત્યારે ઘણાને સમજાતું નથી કે આપણે લોકશાહીમાં જીવીએ છીએ.

લોકશાહી લોકોની પરીક્ષામાં નાપાસ જાહેર થાય છે અને છતાં સરકારો ચાલતી રહે છે. લોકો વિલા મોંઢે બધું જોયા કરે છે. ક્યારેક કોઇ ફિલ્મ એવી ઉતરી છે જે સરકારને પ્રતિકૂળ છે ક્યારેક કોઇ પુસ્તક એવું પ્રગટ થયું છે જે સરકારમાં બેઠેલાઓની વિચારધારાને અનુકૂળ નથી. આ પ્રજાકીય સરકારો આવી ફિલ્મો પર અથવા પુસ્તકો પર સેન્સરશીપ લાદે છે. લોકોને તે જોવા કે વાંચવા મળતાં નથી. ગુજરાતની પ્રજાને ફિલ્મ પરઝાનિયા અને જસવંતસિંહનું પુસ્તક તરત યાદ આવશે. આવી તો કંઇક ઘટનાઓ બીજા રાજ્યોમાં અને દેશમાં બનતી જ રહે છે. સરકારો ગમે તે પક્ષની હોય પણ તે ઘણી અસહિષ્ણુ પુરવાર થાય છે. વળી લોકશાહીમાં બધું જ લોકોના નામે થાય છે એટલે સેન્સરશીપ પણ વ્યાપક લોકહિતમાં જ લદાય છે. વ્યક્તિગત સ્વાતંત્ર્યની વાત વરાળ બનીને ઉડી જાય છે.

ખરેખર તો લોકોને આંદોલનો કરવા ન પડે એવી સરકાર ચલાવવાની જવાબદારી ચૂંટાયેલી સરકારની બને છે. સરકાર આડી અવળી ન ચાલી શકે તે માટે લોકોએ બંધારણ ઘડ્યું છે અને તેમાં નિષ્પક્ષ ન્યાયતંત્રની જોગવાઇ પણ કરી છે. આવી બધી જોગવાઇઓને કારણે જ આપણે મર્યાદિત સ્વાતંત્ર્ય ભોગવી શકીએ છીએ.

સત્ય સદાય બહુમત પાસે હોય એવું જરૂરી નથી. બહુમતિવાદના જોરે કોઇ વ્યક્તિ સાચી વાત કરી રહ્યું હોય તેને દબાવી દેવાનો અધિકાર સરકારોને મળી જતો નથી. વિરોધના સૂરને લોકશાહીમાં કેટલો અવકાશ છે સરકાર તેનું કેટલું સાંભળે છે તે લોકશાહીનો લિટમસ ટેસ્ટ છે. ઘણી બધી સરકારો જુદા જુદા સમયે આવા ટેસ્ટમાં સફળ પુરવાર થતી હોતી નથી. બહુમતિથી રાજ ભલે ચલાવો પરંતુ વ્યવહારમાં પેલી એકલ-દોકલ વ્યક્તિને તેના જુદા વિચાર માત્રને કારણે કનડગત કે ત્રાસ ન થાય તેના બંધારણદત્ત મૂળભૂત અધિકારનું જતન થાય તે જોવાની જવાબદારી પણ તેના શીરે છે તે ભૂલાવું ન જોઇએ. ડૉ. વિનાયક સેનના કિસ્સામાં જે બન્યું તે આખા દેશે અને દુનિયાએ જોયું છે. લેખક આશિષ નંદી સામે ગુજરાત સરકારે કરેલો કેસ હજુ ઊભો જ છે.

સહેલી લાગતી લોકશાહી પદ્ધતિ આમ બહુ અઘરી જણાય છે. આપણાં ઘરમાં, આપણી શાળાઓમાં, આપણી સંસ્થાઓમાં લોકશાહી વિચારનું પોષક વાતાવરણ જ નથી. પછી જાહેરજીવનમાં, સરકારોના વર્તનમાં કંઇક વિપરીત જોવા મળે છે ત્યારે આપણે બૂમરાણ કરીએ છીએ. કેટલાક સમીક્ષકો એવું નિદાન કરે છે કે ભારતની પ્રજામાં મૂળભૂત રીતે લોકશાહીના સંસ્કાર છે જ નહીં તો વળી બીજા કેટલાક સમીક્ષકો એવું પણ કહે છે કે પરદેશથી લવાયેલ લોકશાહીનો છોડ આપણા વાતાવરણમાં ઉછરી શકે તેમ છે જ નહિ. પાડોશના દેશોની સરખામણીએ તેથી જ ભારતની લોકશાહીનો હિસાબ તેની ઘણી બધી મર્યાદાઓ છતાં ઊજળો દેખાય છે. આપણે ઘણું અંતર કાપવાનું બાકી છે અને લોકશાહીને સત્વપૂર્ણ બનાવવા ઘણો પુરુષાર્થ જરૂરી છે.

આપણા રાજકીય પક્ષો ઘણું કરીને આપણી લોકશાહીનું મહત્ત્વનું માધ્યમ છે. તેમના વર્તન અને વ્યવહારમાં કેટલી લોકશાહી વર્તાય છે તે તેમનો પણ જાણે કે પ્રશ્ન કદાચ તેથી વધુ જાણે છે. આ જ વાત મીડિયાને પણ લાગુ પડે છે. તાજેતરમાં કેજરીવાલે મીડિયા, કોર્પોરેટ દુનિયામાં પકડમાં છે એવું વિધાન કર્યું તો હોબાળો મચી ગયો.

(અનુસંધાન પાના નં. ૬ પર)